

SZENT MÁRTON ÉS PANNÓNIA – KINCSEK SZENT MÁRTON SZÜLŐFÖLDJÉRŐL

TAMÁS DORKA

Páratlan régészeti kiállítás nyílt a Szent Márton-év keretében Pannonhalmán és Szombathelyen. A híres régészeti leleteket és számos aranytárgyat, köztük a nagyszentmihályi kincs egy darabját is felvonultató kiállítás Szent Márton szülőföldjének, Pannóniának közel öt évszázadát mutatja be, betekintést engedve a kereszténység e térségen belüli elterjedésébe. Ebben az összefoglaló formában most először tekintheti meg a nagyközönség a korszak nemzetközi jelentőségű kulturális és művészeti értékeit. A tárlat ez év őszéig látogatható a szombathelyi Iseum Savariensében és a Pannonhalmi Apátsági Múzeumban.

1. kép: Fortuna-szobor az 1. századból
(Fotó: Mudrák Attila, ©Wosinsky Múzeum)

2. kép: Dolichenus-háromszög, Kr. u. 193 – 235
(Fotó: Áment Gellért, ©Magyar Nemzeti Múzeum)

Szent Mártont, az 1700 éve hazánk területén született világhírű szentünket, a római katonából lett tours-i püspököt ünnepli idén a **Pannonhalmi Főapátság** és **Szombathely** városa. Az emlékévé kiemelt kiállításán páratlan nemzetközi kincsanyag gyűlt össze az egykori római provincia, Pannónia területéről. A kiállítás gazdag anyaga két múzeum összefogása révén, két korszakra bontva tárul a látogatók elé. A kiállítás szom-

3. kép: Mosdósi kék korsó, Kr. u. 4. század
(Fotó: Áment Gellért, ©Katona József Múzeum)

bathelyi része az **Iseum Savariensé**ben nyílik, ahol Szent Márton korának római gyökereitől kezdve követhetjük nyomon Pannónia és Savaria történetét, míg a **Pannonhalmi Apátsági Múzeumban** Szent Mártonnak, a keresztény szerzetesnek és püspöknek a kora, valamint az azt követő századok elevenednek meg.

A kiállításon számos olyan tárgy és lelet szerepel, amelyet a nagyközönség most láthat először, s amelyeket eddig csak a nagyon szűk szakmai kör vagy még ők sem ismertek. Ezeknek a tárgyaknak a tudományos feldolgozása, sokszor első publikálása is e kiállításnak köszönhető.

A legkorábbi bemutatott tárgy a rendkívül jó állapotú, s az 1. század második felében Itáliában készült, 43 centiméter nagyságú bronz **Fortuna-szobor**, amely eredetileg egy földbirtokos család lakóhelyén, világluk házi szentélyében állt. Két részből illesztették össze: külön öntötték a figurát és külön a trónust. Az

4. kép: Orrvédő-lemez Krisztus-monogrammal, Kr. u. 4. század
(Fotó: Áment Gellért, ©Magyar Nemzeti Múzeum)

5. kép: Hun áldozati együttes egy darabja, Kr. u. 5. század
(Fotó: Mudrák Attila, ©Rómer Flóris Múzeum)

6. kép: Vadászcímeres korsó, 500 körül
(Fotó: Mudrák Attila, ©Ferenczy Múzeum)

istennő rövid ujjú *stolát* visel, amely a jobb válláról lecsúszott. A lábán vékony szíjból készült saru látható. A fejét díszítő párta előoldalát ezüstlap fedi, és pupillái ugyancsak ezüstberakást kaptak. Jobb kezében áldozótányért, baljában levelekkel sűrűn díszített bőségszarut tart. (1. kép)

A **Jupiter Dolichenus**-kultusz legjellemzőbb tárgya az a Kr. u. 193–235 között készült, háromszög alakú bronzjelvény, amelynek mindkét oldalát domborított ábrázolás díszíti. Ez a tárgy az istenség minden szentélyében megtalálható volt. A jelvény csúcsát a győzelem istennőjének, Victoriának a szobrocskája koronázta. Készítetője a felirat szerint a dunaszekcsői katonai táborban állomásozó gyalogos csapat *centuriója* volt. (2. kép)

A SZENT MÁRTON & PANNÓNIA kiállítás egyedülálló darabja – mely mind a magyar, mind pedig a külföldi leletanyagban igazi különlegességnek számít – az ún. **mosdósi** sírleletből származó **kék korsó**, melyet egy üveg pohárral és egy mázas tállal együtt találtak. Ezen a darabon kívül a Kr. u. 4. századból nem ismerünk ilyen méretű kobaltkék üvegkancsót. (3. kép)

Szintén igazi ritkaság a tölcsér alakú, késő császárkori típusú, lila színű pohár, melynek felületén egy nagyrészt eltűnt aranyfólia-díszítés látható, a perem alatt pedig görög felirat: „Igyál és élni fogsz a tieddel együtt a mindenség teremtőjének nevében”. Az eltűnt aranyfólia rögzítési módja alapján meghatározható a pohár egykori díszítése: három

kör alakú mezőben egy-egy jobbra tartó lovas. A kerek mezők között egy-egy táncoló figura jelent meg.

A kiállítás legkorábbi keresztény emlékei a Kr. u. 4. századból származnak. Ezek közül kiemelkedik az az aranyozott ezüst **orrvédő lemez**, amelyen a Krisztus-monogram arra utal, hogy magas rangú tulajdonosa keresztény lehetett. A sisakborítás és az orrvédő lemez tenyérnyire összenyomva került elő az alsóhetényi erőd egyik oldaltornyában, ahol az építőkövek fugái közé rejtették el a 4. század második felében. (4. kép) Ugyancsak feltűnik a Krisztus-monogram azokon a díszes kidolgozású **hagymagombos fibulákon**, melyek egy tihanyi késő római sírból kerültek elő. A fibulák vagy ruhakapcsoló tűk arra szolgáltak, hogy a katonai köpenyt vállnál összeerősítsék velük.

Igazi ritkaság az 5. század második harmadából származó **hun áldozati együttes**, melynek különös jelentőségét az adja, hogy pannonhalmi lelet, s ugyanitt került elő egy hiánytalan aranyozott íj garnitúra! Az úgynevezett halotti áldozatokat – melyek szimbolikus jelentőségű hatalmi jelvényeket tartalmaznak – annak idején a halotti tor alkalmából az emlékhelyen ásták el. (5. kép)

Az egyik legpazarabb, Magyarországon előkerült késő római lelet (kvalitásban a Seuso-kincs méltó párja, bár annál jóval kevésbé ismert) a **vadászcímeres korsó**. A korsón három jelenet medvevadászatot ábrázol: lovas tigrisvadászt látunk, medve és vadkan viadalát, valamint egy bajba jutott vadászt, akire leopárd támad. A budakalászi korsó az udvari művészet körébe tartozó emlékekkel megfigyelhető kapcsolata miatt a Bizánci Birodalom valamely rangos műhelyében, Konstantinápolyban vagy Antiochiában készülhetett az 5. század végén vagy a 6. század elején. A sikeres vadász példájából bármely szemlélő erőt

Tamás Dorka • Szent Márton és Pannónia – Kincsek Szent Márton szülőföldjéről

meríthetett, s a vadászat mint szerencsét hozó jelkép vált a késő ókori világban templomok, világi épületek és tárgyak (edények, ékszerek, csatok) általánosan elterjedt, kedvelt díszítőelemévé. (6. kép)

A kora középkori Közép- és Kelet-Európa legnagyobb kincslelete, az 1799-ben **Nagyszentmiklóson** napvilágot látott kincs **9. számú csészéje** is megtekinthető a tárlaton. Nem lehet kétségünk a vélhetően a 7. századból származó tárgy keresztény tartalmát illetően, ezt sugallja a négyágú keresztnek a csésze alján a medalionok közepében való, egyértelműen funkcionális ábrázolása is. Ám a döntő szempont az, hogy – jóllehet a csésze feliratát a többszöri kísérlet ellenére sem sikerült meggyőzően megfejteni –, az egyik szó olvasatában a középbizánci epigráfia szakemberei csaknem kivétel nélkül megegyeznek. *Hydatos* (= 'víz'), ami azt jelzi, hogy a csészét kereszteléskor használhatták.

A kiállítás tárgyainak segítségével most először kapunk átfogó képet arról, hogyan terjedt el a kereszténység a római provincián belül. Szent Márton, a római katonából lett keresztény ember kettős identitása korának is pontos lenyomata.

Helyszínek:

Iseum Savariense

9700 Szombathely, II. Rákóczi Ferenc u. 6–8.

Nyitva: 2016. november 30-ig

Pannonhalmi Apátsági Múzeum

9090 Pannonhalma, Mátyás király u. 1–3.

Nyitva: 2016. szeptember 30-ig

További információ és kedvezményes jegyelővételi lehetőség a kiállítás honlapján:

www.szentmarton-pannonia.hu